

УДК 343.359(477)

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ФАЛЬСИФІКАЦІЮ ФІНАНСОВИХ ДОКУМЕНТІВ ТА ЗВІТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Плужник О.І., к. ю. н., доцент,
професор кафедри кримінального права та криминології
Одеський державний університет внутрішніх справ

Корнієнко М.В., к. ю. н., доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності ОВС та економічної безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджено кримінально-правову характеристику фальсифікації фінансових документів і звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220-2 Кримінального кодексу України). Розглянуто елементи складу злочину згідно зі ст. 220-2 Кримінального кодексу України. Представлено пропозиції про узгодження норм санкцій ст. ст. 220-2 та 55 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: документи або реєстри бухгалтерського обліку, звітність фінансової установи, покарання.

В статье исследована уголовно-правовая характеристика фальсификации финансовых документов и отчетности финансовой организации, сокрытия неплатежеспособности финансового учреждения или оснований для отзыва (аннулирования) лицензии финансового учреждения (ст. 220-2 Уголовного кодекса Украины). Рассмотрены элементы состава преступления согласно ст. 220-2 Уголовного кодекса Украины. Представлены предложения о согласовании норм санкций ст. ст. 220-2 и 55 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: документы или регистры бухгалтерского учета, отчетность финансового учреждения, наказание.

Pluzhnik O.I., Korniienko M.V. SEPARATE ASPECTS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR FALSIFICATION OF FINANCIAL DOCUMENTS AND ACCOUNTING OF FINANCIAL ORGANIZATION

In the article investigated criminally-legal characteristic of falsification of financial documents and financial statements of the organization, concealing insolvency of the financial institution or grounds for revocation (cancellation) of the license of the financial institution (art. 220-2 of the Criminal Code of Ukraine). We consider the elements of a crime under art. 220-2 of the Criminal Code of Ukraine. Presents proposals for harmonization of norms sanctions art. art. 220-2 and 55 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: documents or accounting records, reporting financial institution, punishment.

Останнім часом наше суспільство зазнає досить значних змін у соціально-економічній, політичній і правовій сферах життя. Відповідно, виникає необхідність у реформуванні чинного законодавства. Кримінальний кодекс України (далі – КК України) неодноразово доповнювали, виключаючи або змінюючи норми. Незважаючи на це, теоретичні й практичні проблеми кваліфікації (кримінальної відповідальності) господарських злочинів залишаються. Дослідженню найбільш спірних питань цієї теми присвятили свої роботи такі вчені, як П.П. Андрушко, П.С. Берзін, Б.В. Волженкін, Н.О. Гуторова, О.О. Дудоров, І.А. Клепицький, В.О. Навроцький, Є.Л. Стрельцов, В.Я. Тацій, В.І. Тюнін, Т.Д. Устінова, М.І. Хавронюк, П.С. Яні та інші.

Варто згадати про роботи таких науковців, як Є.Ф. Бобонич («Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг: кримінально-правова характеристика (ст. 202 КК України)»), Я.О. Лантінов («Кримінальна відповідальність за порушення порядку зайняття господарською та банківською діяльністю за ст. 202 КК України»), Б.М. Грек («Кримінально-правова відповідальність за фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства (ст. ст. 218, 219 КК України)»). О.Г. Фролова займалась розробкою теми «Злочини, пов'язані з банкрутством, в Україні: кримінально-правова характеристика», розглядаючи ст. 218 «Фіктивне банкрутство» КК України, ст. 219 «Доведення до банкрутства» КК України, ст. 220 «Приховування стійкої фінансової неспроможності» КК України.

Під час прийняття чинного Кримінального кодексу України законодавцем доповнено й доопрацьовано низку інших норм господарських злочинів. Така новелізація кримінального законодавства обумовлювала необхідність здійснення спеціальних досліджень у сфері забезпечення правильного розуміння змісту кримінально-правових норм, передбачених ст. ст. 218–221 КК України, а також іншими нормами про злочини в господарській сфері, їх застосування й подальшого вдосконалення. На підставі низки законів із розділу господарських злочинів було виключено ст. ст. 202, 203, 207, 208, 214, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 225, 226, 228, 230, 234, 235 КК України. Незважаючи на це, деякі норми КК України було доповнено, а також прописано нові статті.

Так, згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» від 16 липня 2015 р. № 629-VIII групу злочинів у сфері господарської діяльності доповнено ст. 220-2 КК України «Фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи». Практика застосування цієї норми ще відсутня, оскільки термін її дії не є значним. Теоретичне дослідження ст. 220-2 КК України на сьогодні є актуальним. Це пов'язано з реформуванням системи господарювання держави, зростанням ролі підприємництва в економіці.

Родовим об'єктом вважаємо встановлений порядок обігу документів та інших засобів доступу до фінансових документів і звітності, які забезпечують нормальне функціонування фінансової організації (установи). Додатковим об'єктом злочину виступають система оподаткування, засади добросовісної конкуренції, право власності.

Кримінальна відповідальність за ст. 220-2 КК України настає, якщо особа вчинить фальсифікацію документів (фінансових) та звітності фінансової організації, а також інші дії, визначені в законі (або одну з них), а саме такі:

- внесення змін до документів або реєстрів бухгалтерського обліку;
- внесення у звітність фінансової установи завідомо неповних чи недостовірних відомостей (про угоди, зобов'язання, майно установи, у тому числі яке перебуває в довірчому управлінні, або про фінансовий стан установи);
- підтвердження такої інформації (завідомо неповних чи недостовірних відомостей);
- надання завідомо неповної або недостовірної інформації Національному банку України;
- опублікування завідомо неповної чи недостовірної інформації в порядку, визначеному законодавством України;
- розкриття завідомо неповної або недостовірної інформації в порядку, визначеному законодавством України.

Зазначені дії теорія кримінального права розглядає як об'єктивну сторону складу злочину. Проте для притягнення особи до кримінальної відповідальності зазначених дій (або дії) недостатньо. Такі дії пов'язуються з предметом злочину. Диспозиція ст. 220-2 КК України дає пряму вказівку на предмет злочину: документи або реєстри бухгалтерського обліку; звітність фінансової установи; відомості (інформацію) про угоди, зобов'язання, майно установи, у тому числі яке перебуває в довірчому управлінні, або про фінансовий стан установи, які можуть бути неповними чи недостовірними.

Закон України «Про інформацію» надає визначення поняття «документ» (слово латинського походження, що означає «доказ»), «інформація», «захист інформації». Зокрема, документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання в часі й просторі. Інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях чи відображені в електронному вигляді. Захист інформації – це сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, які забезпечують збереження, цілісність інформації й належний порядок доступу до неї [2].

Водночас визначення фінансового документа законодавець не передбачає. Варто звернути увагу на те, що диспозиція ст. 220-2 КК України використовує предмет «документ», а назва цієї норми – предмет «фінансовий документ». На нашу думку, диспозиція статті передбачає узгодження з її назвою щодо поняття «документ» і «фінансовий документ». «Бухгалтерський словник» за редакцією Ф.Ф. Бутиндя тлумачить термін «документ бухгалтерський» (словосполучення англійського походження – accounting record) таким чином: письмове свідчення (доказ) факту здійснення господарської операції або права на її здійснення. Бухгалтерський документ є письмовим підтвердженням права здійснення чи дійсного проведення господар-

ської операції, її завершеності й господарської доцільності. Також надається визначення поняття «звітність фінансова» (словосполучення англійського походження – financial statements), що означає бухгалтерську звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності й рух грошових коштів підприємства за звітний період [5]. Необхідно на законодавчому рівні надати визначення, розтлумачити поняття фінансового документа для унеможливлення правових колізій під час розслідування кримінальних проваджень за ст. 220-2 КК України.

Визначення фінансової звітності надає ст. 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: фінансова звітність – це інформація про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [4].

Умисел особи, яка вчинила зазначені дії, є прямим, оскільки особа усвідомлювала суцільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачала його суцільно небезпечні наслідки та бажала їх настання. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони законодавець у диспозиції норми визначив *спеціальну мету*, а саме:

- приховування ознак банкрутства чи стійкої фінансової неспроможності;
- приховування підстав для обов'язкового відкликання (анулювання) у фінансової установи ліцензії;
- визнання фінансової установи неплатоспроможною.

Склад злочину є формальним. Злочин вважається закінченим якщо особа вчинила одну з наведених у диспозиції дій незалежно від настання чи ненастання будь-яких наслідків.

На наше переконання, суб'єкт злочину є загальним: фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, а саме 16 років. Це насамперед працівники фінансової організації (установи), якими можуть бути також службові особи, оскільки законодавець прямо в диспозиції статті не визначив, хто саме може вчинити цей злочин. Доступ до документів (фінансових документів) або реєстрів бухгалтерського обліку, до звітності фінансової установи, до відомостей (інформації) про угоди, зобов'язання, майно установи, у тому числі яке перебуває в довірчому управлінні, про фінансовий стан установи можуть мати як бухгалтер, фінансові робітники та їх керівники, так і юристи, програмісти, касири, секретарі, помічники, консультанти, нотаріуси та інші зацікавлені особи.

Так, наприклад, у ст. 218-1 «Доведення банку до неплатоспроможності» КК України законодавець прямо визначає, що «вчинення *пов'язаною з банком особою* будь-яких дій, що призвели <...>». У ст. 219 «Доведення до банкрутства» КК України визначено: «Доведення до банкрутства <...> *громадянином – засновником (учасником) або службовою особою* суб'єкта господарської діяльності дій <...>». У ст. 220-1 «Порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності» КК України вказано: «Внесення *керівником або іншою службовою особою банку* до бази даних <...>».

На нашу думку, суб'єктом злочину може бути також службова особа, яка дала вказівку здійснити фальсифікацію фінансових документів і звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи чи підстав для відкликання (анулювання) ліцензії

фінансової установи або керувала зазначеними діями.

Покарання за такі дії передбачається у вигляді штрафу від 800 до 1 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до 4 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 10 років, оскільки відповідно до ст. 12 КК України вони належать до злочинів невеликої тяжкості.

Вважаємо, що варто звернути увагу на новелу, викладену в санкції цієї норми: це додатковий вид покарання до альтернативного виду покарання обмеженням волі на строк до 4 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 10 років [1].

Відповідно до ст. 55 «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю» КК України (зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 15 квітня 2008 р. № 270-VI, Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1682-VII) позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю може бути призначене як додаткове покарання на строк від одного до 3 років. Позбавлення права обіймати певні посади як додаткове покарання в справах, передбачених Законом України «Про очищення влади», призначається на строк 5 років [3].

З огляду на викладене пропонуємо узгодити норми чинного кримінального законодавства, виклавши абз. 1 ч. 1 ст. 55 КК в такій редакції: «Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. *В окремих випадках на строк, який визначено в санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу України*».

Як додаткове покарання «позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю» може бути призначене також у випадках, коли воно не передбачається в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини Кримінального кодексу України за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною ді-

яльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за нею права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю.

Під час призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю як додаткового покарання до арешту, *обмеження волі*, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі на певний строк воно поширюється на весь час відбування основного покарання, а також на строк, встановлений вироком суду, що набрав законної сили. При цьому строк додаткового покарання обчислюється з моменту відбуття основного покарання, а під час призначення покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю як додаткового до інших основних покарань, а також у разі застосування ст. 77 «Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням» КК України – з моменту набрання законної сили вироком [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (зі змінами, станом на 3 березня 2016 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25–26. – Ст. 131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (зі змінами, станом на 9 квітня 2015 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Про очищення влади : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1682-VII (зі змінами, станом на 27 січня 2015 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 44. – Ст. 2041. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>.
4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (зі змінами, станом на 3 вересня 2015 р.) // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. – Ст. 355. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Бухгалтерський словник / за ред. Ф.Ф. Бутиндя. – Житомир : ПП «Рута», 2001. – 224 с.